II 195/Л
II 40

СВЕСКА 8. ОКТОБАР ГОД. VIII. (1926)

ženski pokret
женски покрет

Уредник, **ВЕРА ЈОВАНОВИЋ**

САДРЖАЈ:

347. **Lady Aberdeen** . . . . . Анђа Н. Христић
351. **Политичка права жене и пројекат новог Закона о Општинама** . Др. Ј. Нешковић — Вучетић
354. **Женска опасност?** . . . . . Д. Р. Јовановић — Игњачевић
357. **Значење економске зависности** — Мери Стоке . . . . . (Прев. М. Морачина)
360. **Organizovanje Aliance Ženskih Pokreta** . . . . . * * *
361. **Dva sveta** . . . . . * * *
365. **Заједничко васпитање** — Ј. Х. Бедлеј (Прев. М, Морачина)
367. **Међу пожаревачким женским организацијама** . . . . . Др. Ксенија Атанасијевић
370. **Женске одлике у мушкој држави и мушке одлике у женској држави** — М. и М. Вертинг . . . (Прев. Милева Петковићка)
375. **Mladika** . . . . . * * *

378. **Белешке:**
Kandidatura g-dje Korbett Ashby za engleski Parlamenat. — Žene Opštinari u Belgiji. — Рад Женског Покрета у Пожаревцу. — Женски Покрет у Ресну. — Добротвор Женског Покрета. — Женски Клуб. — Чајанка у Женском Клубу. — Састанак Алијансе Женских Покрета. — Одјек Женског Покрета.

ЦЕНА 5 ДИНАРА

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

Може се добити врло
добра, домаћа храна
и то:

ручак 6 дин.
вечера 8 дин.

у абонману:
ручак 450 дин,
Вечера 20 д.

У ЖЕНСКОМ КЛУБУ

ВУКА КАРАЏИЋА УЛ. БР. 18.

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

СВЕСКА 8. ОКТОБАР. ГОД. VIII. (1926).

Lady Aberdeen.

Lady Aberdeen, председница Међународног Женског Савеза, учинила нам је велику радост својим доласком у нашу земљу и присуством на конгресу нашег Народног Женског Савеза, одржаном на Бледу 25-ог, 26-ог, и 27-ог октобра ове год.

У понедељак 25-ог октобра пред зору, у пратњи симпатичног и вредног секретара Интернационалног Женског Савеза г-ђице Лујзе van Eeghen, (по народности Холандкиња), Lady Aberdeen стигла је на наш лепи Блед. Одморивши се у елегантном апартману стављеном јој на расположење у хотелу Топлице, на неколико минута пре почетка рада, појавила се је председница свију женских савеза, пред двораном (Бледска Каварна) одређеном за седнице скупштинске. Дочекана од свију учесница, које су одушевљено клицале: живела, са букетом крупних кризантема, Lady Aberdeen је ушла у дворану, заузела место, које јој је уступила председница нашег Народног Женског Савеза, замоливши је да председава Конгресу и рад је одмах затим отпочео.

Дивно је то било видети Lady Aberdeen, дугогодишњу националну радницу, жену из највиших енглеских кругова, окружену нашим женама сједињеним у раду за добро не само нашега народа и будућности наше земље, него човечијег рода у опште.

Наша јавност је правилно оценила значај доласка Lady Aberdeen, међу нами; заиста је доласком председнице свију женских савеза учињена велика част нашем Народном Женском Савезу. У извештају годишње скупштине Народ Жен. Савеза биће свакако која реч више о боравку Lady Aberdeen међу нами; мени је овде циљ да изнесем укратко и упознам наше драге читатељке, са животом ове знамените жене, животом испуњеним плодним радом, који је крунисан успесима, и то сјајним, које је мало броју жена дато да доживи.

Lady Aberdeen, marquise de Temair рођена је 1857. год. као Ишбел Мербанке, у племићској шкотској породици. У двадесетој години удала се за Џон Гордона — Лорд Абердина члана горњег дома.

Пре кратког времена појавила се књига под насловом We Twa — Нас Двоје (на шкотском диалекту), The Reminiseence of Lord and Lady Aberdeen — успомене Леди и Лорда Абердина, у којој је изнешен рад и труд целог њиховог живота за добро, не само своје отаџбине, него целог човечанства у опште. Књигу су написали Њих Двоје из успомена од њихове ране младости, па све до краја 1925 год. Чини необично задовољство читаоцу да види од почетка до краја њих двоје у потпуној слози и љубави, вечито у раду за добро других. Неби се могло наћи у Великој Британији ни један слични пример, толико узајамног пожртвовања, несебичности, толико напора и то све за добро и напредак човечанства.

1886 год. приликом постављења Лорд Абердина за вицекраља Ирске, Lady Aberdeen, у пркос затегнутих односа, који су тада постојали између Енглеске и Ирске, успела је за ово кратко време да стекне велико поверење ирских жена и 1888. год. кад је под председништвом г-ђе Гледсон у Ирској образована либерална женска федерација са задатком да потпомаже извођење програма либералне партије, Lady Aberdeen је одмах ушла у извршни одбор федерације, а ускоро затим постала је председница извршног одбора, али је вршила и дужност председнице федерације, пошто г-ђа Гледсон није могла, да се потпуно посвети томе послу. Кад је 1893. год. Г-ђа Гледсон дала оставку на положај председнице федерације, изабрана је на њено место Lady Aberdeen за председницу и ту је дужност вршила све до свог одласка у Канаду 1893. год. По повратку њеном из Канаде 1898. год. понова је ушла у извршни одбор и тако је за председницу поменуте федерације изабрана поново 1904. год., где је остала све до 1906. год. када је њен супруг био поново постављен за вице краља Ирске; најзад 1915. год. и поред наваљивања пријатеља, није више хтела да се прими председништва либералне женске федерације, него је пристала да буде њихова почасна председница.

Године 1891. образована је у Шкотској женска либерална федерација опет под председништвом Lady Aberdeen; по по-

вратку из Канаде опет је поново изабрана, а кад је 1906. год. отишла у Ирску, наследила ју је њена кћи Lady Pentland.

Године 1892. поводом покренутог питања за женско право гласа, настао је расцеп у женским либералним удружењима, али су ипак 26 удружења образовала нову организацију под именом: Женско Народно Либерално Удружење. „Women's National Liberal Association“ која је са потпором Гледстона унело у свој програм и женско право гласа. Важно је напоменути да је Lady Aberdeen од 1898—1906. год. живо радила на женском праву гласа, помоћу поменутих женских федерација.

Године 1893. кад је Lord Aberdeen постављен за гувернера Канаде, Lady Aberdeen ни ту не губи своје драгоцено време, те је још исте године под председништвом њеним образован народни женски савез у Канади и у исто време Викторијански ред нудиља — „Victorian Order of nurses“.

Даље 1915—1917. год. Lady Aberdeen провела је у Северној Америци где је отишла да тражи помоћ за реорганизацију здравствених станица у Ирској, које су већ почеле биле пропадати услед рата. Председница Женског Народног Савеза у Северно Америчким државама замолила је Lady Aberdeen да буде уз њу при реорганизацији друштва њиховог, она се је и ту радо одазвала и пружила своју помоћ, да се друштво чврсто реорганизује.

Године 1893. Lady Aberdeen је изабрана први пут за председницу Међународног Женског Савеза. Савез су основале Американске жене од којих су најглавније г-ђица Сузан Антони, г-ђица Франси Уалорд, г-ђа Кеди Стантон, г-ђица Клара Бартон и г-ђа Ме Рајт.

Увод Устава гласи: Ми жене свију народа, искрено верујући да ће се добро човечанства унапредити бољим јединством мисли, симпатија и циља и да ће један организовани покрет жена умети најбоље да очува највеће добро породице и државе, удружујемо се у савез прегаоца да омогућимо примену златног правила на друштво, обичаје и законе.

Златно Правило — *Чини другима оно што желиш да се теби чини.*

1898. год. требао је да буде петогодишњи скуп Интернационалног Женског Савеза, али је утврђено да у многим земљама жене нису биле довољно организоване за учешће у оваквом скупу, а у Енглеској није још постојао народни

женски савез, који би могао играти улогу домаћина, стога је одложен скуп за 1899. год., а до тога доба организован је Британски Народни Женски Савез. Овај скуп, на коме су учествовале жене из разних земаља, учинио је велики утисак. Данас је сасвим обична ствар видети жене из Кине, Аустралије, Африке, Америке и из свих делова Европе, прикупљене на истој платформи; тада је то била велика новост.

Краљица Викторија примила је све делегате и тиме је створен преседан, тако да је Међународни Женски Савез увек приман од Краљева и Краљица, и председника министарстава, у свима земљама у којима су држани овакви скупови Ови скупови одржани су у Паризу, Хагу, Копенхагену, Дрезди, Берлину, Женеви, Монреалу, Торонту, Инсбруку, Дублину, Риму и Кристијанији.

1904. год. био је скуп у Берлину у филармоничним салама, у којима је било 6—7000 особа. Последњег дана конгреса била је спремљена једна сала за 1000 ученица, али их је дошло 4000, те су морале бити смештене у друге две сале. У Берлину је Lady Aberdeen поново изабрана за председницу.

1909. год. одржан је скуп у Канади.

1914. год. одржан је скуп у Риму, када су делегати били примљени од Краљице Јелене и Краљице Мајке. Ускоро затим настао је светски рат. Тада су многи рекли, Међународни Женски Савез је мртав. Ове жене не могу се више никад састати и причати о сили златног правила. Па ипак 1919. год Lady Aberdeen је предводила депутацију од стране Интернационалног Женског Савеза, која је председнику Вилсону и његовим колегама поднела захтев да жене добију иста права у Лиги Народа, те је нарочити члан додат у уставу Лиге, по коме жене могу заузети положаје које имају везе са Лигом на равној нози са људима.

1920. год. одложени петогодишњи конгрес, одржан је у Кристијанији. Тада је Lady Aberdeen поново изабрана за председницу, али на њену изјаву да је преко потребно да председница буде из неке државе, која је за време рата била неутрална, изабрана је и примила се тога положаја председница Швајцарског Народног Женског Савеза Г-ђа Шапонијер. Кад је г-ђа Шапонијер одступила због слабог здравља, Lady Aberdeen се поново примила председништва.

Године 1925. одржан је петогодишњи скуп Међународног Женског Савеза у Вашингтону (месту рођења самога Савеза) и тада је Lady Aberdeen изабрана за председницу.

Међународном Женском Савезу највише отежава рад, још од свог постанка, недостатак срестава. Још се очекују богате жене, које желе да послуже човечанству и које ће се у томе циљу послужити Међународним Женским Савезом, али би то, по мишљењу Lady Aberdeen, још боље било када би свака од 35,000.000 чланица приложила годишње по неколико пара, чиме би богато обдарила Савез, омогућила напредак, и помогла му да освоји свет са Златним Правилом.

Простор нашега листа не допушта ми да опширније изнесем живот ове врле Хришћанке, живот посвећен не само добру њене породице и њенога народа, него добру целог човечанства у опште, које оно очекује од, до скора презреног, „слабог пола". Рећи ћу само то да је ретко наћи жену кроз чији се живот испуњен радошћу и успесима, као и тешким породичним жалостима, народним невољама и свима животним тегобама, као црвен конац провлачи тежња за напретком свих жена, а у интересу човечанства у опште Lady Aberdeen је имала ретку срећу да за живота стекне признање жена свих пет делова света т. ј. милионима жена, које је редовно бирају за своју председницу, признајући јој тиме право на вођство у борби, које жене воде за напредак човечанства, а сјајан је успех нашег Народног Женског Савеза, што је својим радом заинтересовао и председницу свих постојећих женских савеза

Анђа Н. Христић.

Политичка права жене и пројекат новог Закона о Општинама.

Пројекат Закона о Општинама биће у најскоријем времену поднет Народној Скупштини.

Жеља је надлежних фактора да се, пре него што овај пројекат постане закон, чују мишљења и примедбе и оних који у званичној дискусији не могу учествовати. Разлог више, поред многих и многих, да се и наша реч чује.

Израда овог пројекта (онако како је рађен) захтевала је изгледа, много рутине и времена.

Посматран уопште, зато што је рађен у политичкој атмосфери са програмом „дан и комад“, у магловитој атмосфери из које се не гледа далеко у будућност, — овај законски пројекат није израз ширих социјалних концепција, нити он треба, овакав какав нам се пружа, да постане основа за будући комунални живот наше државе. — Посматран у појединостима, он је такође пун мана.

Овај законски пројекат, један за целу државу, не само да не даје никаква комунална права жени, напротив, он та права одузима женама оних покрајина где су их до сада имале. Зашто то, господо пројектанти?!

Ваш мозак, пун стручне рутине, препун параграфа и алинеа, није зацело ни помислио на такву „ситницу“. Зар не?

Или се ми можда варамо; можда сте ви о томе макар и за један тренутак размишљали. Онда, дајте нам разлоге, убедите нас да је ваше гледиште у спорном питању тачно.

Ако су ти разлози они стари, прастари, преисториски разлози, не требају нам; јер, не би било први пут да чујемо ту „мушку“ декламацију.

Ви женама, и сељанкама и варошанкама, оспоравате свака права, не само комунална, зато што их сматрате нижим, непросвећенијим, неспособнијим од мушкараца.

Ми нећемо да дискутујемо са вама о чињеницама које су компетентне личности, научњаци, већ одавно решили у нашу корист. Али ми хоћемо да поразговарамо мало са вама о вама и о нама, јер и ви и ми сачињавамо једну нераздвојну друштвену целину.

Свака јединка, било човек или жена, јесте у ствари „основна ћелија“ комуналног и државног организма. И кад ви лишавате жене (и то још из горњих побуда) оних права која дајете људима, ви тиме проглашавате да је свака друга ћелија комуналног или државног организма мртва. А такав организам, господо, не може да живи; он само вегетира и осуђен је кад тад да угине.

Ви ћете нам вероватно одговорити да је наша шема државног организма експресивна, али да је ми не објашњавамо како би требало. Рећи ћете нам можда да различите ћелије, разни органи, једног организма имају и разне функције. Рећи ћете нам да је функција жене по њеним својствима и спо-

собностима тачно опредељена природом: Жена припада породици.

Ми жене се тиме поносимо. Вредност ове функције је неизмерна. Родити, одгеговати и васпитати национално и културно подмладак једне државе, то је исто тако важна функција у државном организму као што је дисање за организам човека. Ми ту дужност не одбијамо. Напротив, ми баш због тога важног задатка који вршимо у друштву с правом тражимо да нам се скину политички и правни окови како би, ослобођене, могле свесније да испуњавамо дужности.

Као што је за сваку ћелију (орган) у организму, да би могла да врши своју функцију, потребно да живи, као што човек у замену за дужности које врши тражи права која ужива — тако и жена тражи своја права. Она ће та права у пркос свему ма кад извојевати.

Људи ће можда према женама из вароши бити пажљивији (многе се тим џентлменством заваравају); али су зато наше сестре са села утолико више изложене поругама: Снаша и политичка права. Хм! Срамота је ако се тако мисли. Јер (ово важи нарочито за нашу земљу) она жена која је за време Светског Рата на својим плећима и својим умом изнела и спасла из пожара све, и породицу и националну свест, — таква жена не заслужује скрнављење.

Не треба да се заборави да за мудро управљање општинских послова није потребна нека висока политичка изображеност, већ висока свест о дужностима у заједничком животу, а ова свест код жена из народа виша је него код људи.

Живот је живот, свачија се несавршеност да критиковати. Али политичко ропство у XX веку, које се уз то још једним „модерним“ пројектом тек успоставља, то се не може другојаче окарактерисати до намерним избегавањем да се постојећи социјални односи правилно регулишу.

Пројекат новог Закона о Општинама о коме смо говорили био би добар за нашу земљу да је израђен пре 50 година; сад он није ништа друго до анахронизам.

Да ли је могуће, у 20 веку, не дати женама сва права која један модеран општинскн закон предвиђа за људе? Да ли је могуће да ће се, у 20 веку, десити да законодавац пристане на то да сви одборници једне административне и судске

засебне организације буду неписмени? Да ли је могуће... и т. д. и т. д.

Апелујемо на Министра Унутрашњих Дела, на Министарски Савет, на Законодавни Одбор, на целу Народну Скупштину да ове мрље са пројектованог закона збришу.

Тражимо иста политичка права за жену као и за човека.

Др. Ј. Нешковић — Вучетић.

Женска опасност?

Код нас, где жена није правно изједначена са човеком (и ко зна кад ће то бити) проповеда се још увек да би наше жене, кад би постале равноправне са људима „постале неко друго биће, које није ни човек ни жена, већ карикатура жене, као што је жена на западу“. Затим се наводе све „опасне последице“ које би из таквог изједначења произишле: „поколебао би се брачни и породични живот и морал“ па и „цео наш друштвени живот би претрпео промене таквих сразмера, да би то могло повући опасност и по саму државу“. Према томе се жени и из патриотских разлога саветује, (чак се и присталице у овоме слажу са противницима) да не потрже то питање својих права „овако у невреме“.

Има још и много других „препрека“ и „разлога“ који су против решења овог питања равноправности жене са човеком, а као најглавнија сматра се препрека што „наша жена још није дорасла томе“ и да је „треба прво васпитати, па јој онда дати неких права“. Све ово се подупире и фактом што ни француска жена нема (нити их тражи) политичка права а француски људи не мисле да им их понуде, пошто су уверени да „њихова жена већ одавна влада својом љубављу, као жена и мајка...“ Па кад Француска тако стоји, шта онда хоћемо ми!...?!

У Енглеској, где су жене извојевале и стекле своја права дугом борбом и упорношћу, овакви разлози изгледају неосновани и смешни. Они су неосновани и смешни и у земљама, (у Аустрији и Чехословачкој) где се жене нису тако бориле као Енглескиње, већ су им људи скоро понудили политичка права, као из частољубља, да не буду последњи у овоме. У толико пре, што ће „то“ морати једном доћи, па да бар имају задовољство што могу рећи да њихове

мајке и жене нису морале плаћати крвљу и борити се да докажу да су равне онима, које су родиле, одгајиле и воленe.

У ствари, код нас се прибојава, да би се признањем равноправности жене са човеком признало право на превласт жене и од те превласти се чува.

Да ли равноправност у политичким правима и економском погледу са човеком значи збиља отварање пута ка остварењу неких властољубивих тежња жена у држави?

Ево како представља садашњи живот у Енглеској, где жене имају сва та права, Hm. J. M. Kenwortty, народни посланик:

„Проповедало се да ће брачна веза, и породични живот уопште, бити ослабљени кад удате жене добију право да саме управљају својом имовином“.

„Ништа од свега тога се није десило“.

„Говорено нам је, да, кад жене добију право гласа, оне неће дуже подносити брачни јарам“.

„Добијање права гласа није учинио никакву видну промену“.

„Положај жене у друштву свакако је измењен, али здравији природни инстикти су остали и јачи су него икад“.

„Рат је донео привремену лабавост у моралу. То је било неизбежно и овде се историја само понавља. Рат је изазвао велика узбуђења и егзалтираност, што није везано ни за коју класу нити пол“.

„Али је рат донео исто тако и изненађујући број раних бракова“.

„Ратне несреће су оставиле огроман број удовица, а несреће у миру изазвале велики број развода, па ипак статистика показује да је више људи ушло и остало у браку од 1914 до 1918, него од 1909 до 1913“.

„Психолошки утицаји рата се сад губе. Велика већина оних који су осетили ратне потресе, упустили су се у тешку борбу за опстанак у послератном животу високих цена и високих такса“.

„Што се тиче економске независности жена, кад се друштво прилагоди новим приликама, женина зарада ће, под овако тешким условима за живот, само омогућити већи, а не смањити број бракова, пошто девојке сада могу за неколико година свога професионалног живота да уштеде толико да материјално потпомогну срећивању свога огњишта. Инстинкт подизања куће је исто тако јак као и инстинкт својине,

и факат да жена сада, у много случајева, има својине, или има могућности да је прибави води само оснажењу, а никако слабљењу овога инстинкта".

„Да ли је ико тврдио да богате наследнице имају мање изгледа на брак, или кад се удаду да постају горе жене и мајке, од њихових сестара без имовине? Напротив. Уживање економске независности води већој равноправности, другарству и пријатељству са човеком, што често дуже траје него најромантичнија љубав".

„Главна препрека брака у Енглеској није данас зла воља људи и жена да се вежу заједничким животом, већ оскудица станова. Али и у пркос ове оскудице станова млад свет се не устеже да се венча и да живи у намештеним становима, или остаје да живи заједно са својим родитељима".

„Посетио сам пре извесног времена велики број кућа, које је општина подигла и у свакој сам нашао по један млади брачни пар. Сви нису ново-венчани, већ многи нису могли да чекају да куће буду готове, па су се венчали раније и живели са својим родитељима. Многе младе су још увек на раду, али свуда влада пријатна атмосфера домаћег живота".

„У Лондонском друштву има извесан мали број кругова који живе и понашају се „боемски" и чији брачни скандали испуњавају ступце неких листова, али овог друштвеног слоја је било увек, као што је било и имитатора њихових. Међутим аристократски морал стоји бескрајно боље данас, него што је то било раније".

„Истина је, да број рађања није толики колики је био пре педесет година, али је зато смртност деце куд и камо мања. *Деца су данас просто обожавана и никад нису била боље негована*".

„Мора бити да сада има више развода, али то је стога што се мање скривају и подносе брачне несреће. У ствари, данас има много више срећних бракова".

„Цивилизација никако не слаби инстинкт зближавања међу половима, већ га очвршћава. Треба питати предузећа за подизање кућа, фабриканте намештаја и јувелире, па да се добије тачна представа о овоме".

„У ствари и данашња слобода ради у истом правцу у коме и природа. Омиљеност играња, учешће жена у мушким спортовима, све је то умножило прилике за пријатељство

код младежи. Пријатељство, удружено са најстаријим и најтрајнијим од свих нагона, чини овај развој само потпунијим“.

„Једном речју, брак је, као установа, сада омиљенији него икад“.

А какву представу добије човек о земљи у којој жене имају, не само једнака права са човеком, већ и потпуну управу земље у својим рукама?

Један професор етнологије открио је недавно у Северној Родезији једно племе где жене владају откад то племе зна за себе и он саопштава, да:

„Начин живота није много различан од живота у другим заједницама, било дивљачким било цивилизованим где је власт у рукама људи“.

„Можда су све теорије које почивају на превласти једнога пола погрешне зато што полазе од претпоставке да су оба пола потпуно различна један од другога, а тако исто да онај пол, коме су закон и обичаји дали власт никако не подлеже утицају другога“.

„У животу се то не дешава. Људи изгледају господари, а историја показује да доста често њима управљају жене“.

„Закон не одлучује толико, колико снага воље код лица која су закону потчињена. *А у сваком полу има личности са јаком вољом*“.

У вези са овим треба прелистати и историју и видети да ли су Аустрија, Енглеска, Русија и друге земље биле измениле свој изглед онда кад су њима управљале: Марија Терезија, Јелисавета, Викторија Велика, Катарина Велика.

Д. Р. Јовановић — Игњачевић.

Значење економске зависности.

Економски зависно лице је оно, које за своје материјалне потребе, за своју ексистенцију зависи од кога другог лица а не од дохотка свога рада или свога имања. У примитивном економском стању, као у сеоским заједницама, где фамилија снабдева своје чланове приходима са своје земље и од свога рада, економска зависност значи неку телесну или душевну неспособност, која смета зависно лице да даде свој

удео у раду за насушни хлеб. У модерној и високо развијеној заједници економска зависност значи нешто друго. Ту су многа лица, која поседују највеће телесне и душевне способности и улажу свој део најтежег и најважнијег социјалног рада, економски зависна.

По ономе како је данас економско стање уређено, онемогућено је једној породици да продуцира све артикле, који су јој потребни за ексистенцију и конфор. Масу ових артикала продуцирају специјална подузећа различите врсте, вршећи свако на посе своју улогу у огромном и замршеном настојању, које називамо: продукција за измену добара. Свак ко у томе врши извесну улогу, прима доходак у новцу, који одговара пијачној вриједности. Тај доходак може бити у виду плате, хонорара, ренте, удела или процента — већ према томе какву је улогу имао у продукцији за измену добара: рад душевни, телесни или улог свога добра односно капитала. Доходак је, што на тај начин добије, његов и има право потрошити га, сачувати или дати коме по својој вољи.

Но, ма да се маса добара и рада на продукцији, на којима се заснива наша материјална зависност тако производе за измену и продају за новац, остаје их ипак неколико исто тако неопходних за живот и исто тако важних са социјалног гледишта, који се извршују на начин наших сеоских предака за директну употребу, а која се нису никада правила за измену, нити се процењивала у новцу.

Широм великих заједница: одржавање куће, чишћење, прање, готовљење хране, шивење одела, нега деце, дворење болесника врше чланови фамилије. Рад и труд који се у то потрошио није мање вредан ни мање савршен од рада у продукцији добара за измену и продају.

Ипак обављање тога рада ставља дотичне чланове породице у економску зависност, јер је то лице упућено на неко друго врело средстава за своју ексистенцију, него што су његови напори и то у погледу дуплих потреба које се могу набавити само за новац. Пошто масу овог кућњег посла, обичајем и неком подесношћу, обављају жене, уследила је зависност њиховог великог броја од доходака других чланова породице, за које оне те послове раде. У највише случајева ти други чланови породице су мужеви; у неким очеви а у неким браћа. Тако је дошло да велики број ових способних

и радиних лица узурпира себи право надмоћности над оним зависним у погледу новца. Оне (жене) се, и поред тако важног рада сврставају у редове болесних, старих, малих, немоћних и лијених, а економски у једну зависну фалангу нашега модернога система.

Оно, до душе, нема социјалне деградације у економској зависности, нити је то знак неуспеха у самоодржању. Ипак ту се може говорити о прилично великој несигурности и неугодности за зависно лице. На првом месту неоспорно право располагања новцем што се радом заслужи, или од имања добије, пружа велико врело личне слободе и среће. На другом месту економска зависност може собом да донесе осећај несигурности. Бити на овај начин зависан о нечијем другом дохотку, значи бити остављен на нечију милост и немилост. И ако блискост личних веза у породици редуцира овај осећај несигурности на минимум, ипак се догађа да се потребе економски зависних мање подмирују, него оних који сами распо лажу својим дохоцима. Истина социјалне традиције о издржавању жене и деце додупрте су и законом, али закон је, у томе погледу и нејасан и недостатан, а некад и немоћан да примора неког на његово вршење. Издржавање се може законом протумачити, а врло се често и тумачи само као потпора.

Зато феминисти постављају захтеве, јер се економска зависност у колико се тиче жене и детета, не зауставља код укочених закона. Предлози су већ од времена до времена изнашани са циљем да се учини крај економске зависности жене и да јој се осигура извесни део мужевљег дохотка, ма какав он био за њену личну потребу. Више конкретан и детаљиран предлог наћи ће се у нацрту „Породичне Прћије“ о коме се дискутовало у Енглеској и у неким крајевима привео у праксу. Предлог ког су изнели неки писци 1917. год. да се повећају неке таксе у циљу помоћи матерама за одржавање деце, могао би учинити крај садашњој економској зависности велике већине матера. У последњем законском предлогу о платама у индустрији унесено је, да се извесни део плате улаже у један фонд откуд би се имала давати помоћ матерама сразмерно према броју деце. И то би имало исти резултат.

С енглеског *Т. Торачина* — Сарајево.

Мери Стоке.

Organizovanje Aliance Ženskih Pokreta.

Na poziv Feminističke Aliance, sastale su se u Bosanskom Brodu 26-IX t. g. izaslanice svih ženskih pokreta u našoj zemlji. Bilo je zastupljeno 15 Ženskih Pokreta od kojih je najveći broj novoosnovanih u toku ove godine. Našim feminiskinjama je dobro poznato, da je 1923. g. bila ustanovljena Feministička Alianca, koja je imala za zadatak da organizuje rad za borbu feministiških načela u našoj zemlji. Preokret, koji je ubrzo posle osnivanja Aliance nastao u našim ženskim društvima, znatnim izmenama u Narodnom Ženskom Savezu, u nekoliko su usporili rad Feminističke Aliance. Smatrali smo da je potrebno da svi, a naročito Ženski Pokret, uložimo sve svoje snage da se popravi i stabilizuje stanje u Narodnom Ženskom Savezu, koje je po smrti biv. predsednice Danice Hristić bilo osetno teško. I u istini, mi smo mnogo doprineli da je za poslednje dve godine nova Uprava N. Ž. S. znatno ojačala tu našu organizaciju: izvela tehničku organizaciju, popravila njegovo finansisko stanje i dala poleta kako u unutrašnjem, tako i u njegovom internacionalnom radu.

No i pored toga, nije se zanemarivalo organizovanje novih Ženskih Pokreta, i ovaj broj koji postoji, pokazuje da se naše ideje znatno šire, i da svakoga dana imamo u svima krajevima sve veći i veći broj pristalica. Osetan polet u feminističkom radu u našoj zemlji daje najbolji dokaz, koliko se oseća neophodna potreba da naše feminističke organizacije utiču na donošenje i izmenu zakona u našoj zemlji. Naše feminiskinje osećaju potrebu da ojačaju svoje redove, i na poziv Feminističke Aliance svi se sastaju u Brodu.

Ovaj skup bio je koliko lep, toliko i plodan. Pod predsedništvom g-ce Alojzije Štebi radilo se ozbiljno, sa puno saglasnosti, razumevanja i ljubavi. Udaren je kamen temeljac jednom jedinstvenom radu svih Ženskih Pokreta, saradnicama istih ideja i podjednake odanosti za veliki rad, koji pred nama stoji.

Prvo se pristupilo reorganizaciji Feminističke Aliance. Jednoglasno je izražena potreba svih Ženskih Pokreta, da se čvrsto udruže u organizaciju, u kojoj će svi članovi imati istovetan cilj, istovetne ideje, i svesno, sa puno dobre volje i ljubavi za rad pokoravaće se nalozima jednoga vođe, sa kojim će složno stvarati organizaciju i izvoditi svoje planove u zajedničkom radu.

Po učinjenoj izmeni starih pravila, u kojima je jedna od glavnih izmena ta, da u buduće članovi Aliance mogu biti samo Ženski Pokreti, jednoglasno je odlučeno da se Alianca u buduće zove „*Alianca Ženskih Pokreta*“. Definitivnu redakciju pravila oštampaćemo u jednom od idućih brojeva „Ženskog Pokreta“. Zatim je pristupljeno izboru Izvršnog Organa i predsedništvo Aliance je jednodušno povereno g-ci Alo ziji Štebi, našoj poznatoj feminiskinji. Ovaj izbor je izvršen na opšte oduševljenje, jer sprema, iskrenost i ljubav sa kojim se g-ca Štebi prihvata svake poverene joj dužnost, daje nam najbolje nade za naš budući rad. Ostali članovi Izvršnog Organa su: podpredsednica g-ca Karla Modic, sekretar Ćirila Štebi, i blagajnik Milena Pehani. Sedište Izvršnog Organa je u Ljubljani.

Po izvršenoj reorganizaciji pristupljeno je pretresu novog zakonskog projekta o Opštinama. Detaljne zaključke po ovome pitanju donećemo u idućem broju a za sada napominjemo samo to, da je jednoglasno zaključeno da se traži aktivno i pasivno pravo glasa za žene u opštinama.

Ovaj sastanak je zaključen dvema konferencijama:

G-đa Mira Kočonda-Vodvarka dala je konferenciju: O feminizmu.

G-ca Darinka Lackovic: O Ženskom Pokretu u narodu. Obe govornice su bile saslušane sa velikim interesovanjem i burno pozdravljene.

U najlepšem raspoloženju su se delegati Ženskih Pokreta 27. septembra rastali, nadahnuti velikom nadom u novi složan rad naš, koji će imati neminovno velikih rezultata za poboljšanje položaja žene u našem društvu, kao i za poboljšanje opštih životnih prilika kod nas.

Dva sveta.

Među ženskim organizacijama u Beogradu došlo je do oštrog razmimoilaženja. Stvar je uzela takve razmere, da se sve feminiskinje moraju naročito zainteresovati, i Aliansa Ženskih Pokreta smatra za potrebno da ovde iznese svoje gledište na celu stvar.

Rascep je nastupio iz razloga što u jednoj i drugoj grupi društava postoje raznoliki nazori o sledećim kardinalnim motivima svakog organizovanog rada:

1. Da li je svaki član organizacije obavezan da radi saglasno

principu, koji je temelj opštega morala, ili pak pojedinci smeju svojevoljno prisvojiti naročito stanovište i nekažnjeno vršiti te principe?

2. Da li je organizacija polje neobuzdane volje pojedinaca ili to je polje za jedan sistematski kolektivan rad?

3. Kakva sredstva su dopuštena, u borbi, koja nastaje usled suprotnosti u osnovnim pogledima na suštinu i cilj organizovanoga rada?

Društvo smatra svaku organizaciju kao svestran izraz kolektivne volje, težeći da se popravi sadanje stanje na isvesnom polju društvenoga života. Pretpostavlja se da *svaki član* — a ne samo onaj, koji primi vidnu funkciju u toj organizaciji — ulaskom u organizaciju mora imati tako čiste moralne poglede, da može izdržati i najstrožiju moralnu kritiku. Samo je na tako koncentrisanoj i prečišćenoj volji jednoj organizaciji omogućen rad, koji izrazito utiče na poboljšanje današnjih prilika. Ako organizacija nije bazirana na principu kolektivnosti i morala, nema pravo da preduzme nikakav rad. Kao što lekar dobro očisti ruke pre nego što pristupi operaciji, tako mora svaka organizacija i svaki njen član, dobro očistiti celokupno svoje duševno stanje, pre no što pristupi uticati na ozdravljenje nezdravih društvenih prilika. Kao što lekar, koji nije dovoljno obazriv na pripreme pre operacije, može prouzrokovati još jače pogoršanje bolesnog organizma, — isto tako prouzrokuju organizacije i njihovi pojedini članovi još veće zlo od onoga što postoji, ako u rad ulaze nečistom dušom.

Pravilno i zdravo funkcionisanje jedne organizacije zavisi od toga, koliko smisla za disciplinu imaju pojedini članovi, ne samo s obzirom na specialni cilj organizacije, već s obzirom na njen opšti cilj, koji za sve organizacije *mora* da bude istovetan: ubrzati da se poboljša stanje u celokupnome društvu. Kako mogu organizacije dostignuti taj opšti cilj drugojače do time, što će svi njeni članovi podčiniti svoje egoistične težnje opštim težnjama organizacije? Elementi, koji ne znaju vladati svojom prirodom, kad im se pojavljuju sebične želje, ne smeju pripadati ni jednoj organizaciji jer nisu sposobni za disciplinovani rad. Ne zaboravimo da je disciplina, izraz visoke kulture; ali ne ona disciplina, slepa, ponižavajuća, koja bazira na pravu jačega prema slabijem, nego ona, koja bazira na podređenoj egoističkoj želji u težnji da se dostignu altruistički ciljevi. Samo je visoko kulturan čovek sposoban, da *potpuno* zap stavi sam sebe, kada je u pitanju dobrobit

zajednice, i samo je takav čovek sposoban za sistematsko delo. Takav čovek ne trči za efemernim uspesima, već korak za korakom prokrčava put, da se dostigne krajnji cilj. Disciplina kod istinski kulturnoga čoveka manifestuje se na dva načina: smatrati samoga sebe u kolektivnome radu za neodređenog činioca, i prezreti efemirni uspeh, koji nema nikakve dublje veze sa krajnjim ciljem u napredku celokupnoga života. I baš nedostatak *te vrste* discipline je bolest od koje se toliko pati u današnjem društvu. Mnoge naše organizacije ne znaju da u pravom momentu udalje one elemente, koji svojim nekulturnim karakterom smatraju organizaciju kao instrumenat ličnih želja i ciljeva, i ne kao instrumenat, koji mora biti od koristi celokupnoj zajednici.

Englezi imaju za sve svoje poslove, devizu, koja se sastoji iz dve reči: „fair play" — poštena igra. Kao što u igri, — koja je u stvari samo jedna zabava — ne sme biti prevare, u toliko je manje sme biti tamo, gde se radi za životne interese. Pojam „fair play" je izvesnim članovima naših organizacija tako tuđ i nepristupačan kao što su im tuđe nepristupačne tajanstvenosti Tibeta. I stoga toliko puta gledamo i principijelnim pogledima o suštini i cilj organizovanoga javnog rada — pobijaju se gadnim spletkama, vidnim lažima, bombastim pretnjama i niskim mahinacijama.

Ti elementi, zbog celokupnog svoga mentaliteta, koji nije prožet etičkim i moralnim principom, uopšte ne razumeju šta je princip i šta principijelna borba. Stoga im i ne ostaje ništa drugo, do upotreba nasilnih sredstava, koji zastraše i odobrovolje samo moralne slabiće. Fakat je da ljudi, dokle su izvan direktnog kontakta nemoralnih inspiratora priznaju da je belo-belo, a crno-crno, ali čim stoje oči u oči sa njima, prikrivaju i pogaze sve što je kod njih pošteno i moralno, sve uslove za „fair play", pljuju sami sebe u lice samo iz straha. Ali to nije strah, koji uliva poštovanje pred veličinom moralne uzvišenosti ove ili one osobe — već strah pred prolaznom veličinom položaja neke treće osobe, koja u stvari nema nikakve odgovorne veze sa organizacijom. To zavođenje i blato poniženja moralnih slabića najžalosnija je pojava današnje javne borbe.

Na jednoj strani „fair play", na drugoj strani... *Dva sveta!* Da li je moguće drugo šta, do oštro razmimoilaženje u dva tabora?

II.

Fakta te borbe su sledeća:

Članica jednog društva je prilikom godišnje skupštine toga društva uvredila ženu, koja je na skupštinu došla kao delegat svoga

ministarstva, prema izdatom joj naredjenju. Dakle ona je skupštini trebala da prisustvuje kao zvanična osoba, a bila je uvredjena pri vršenju svoje zvanične dužnosti sa motivacijom: „Ne priznajem Vas kao izaslanika ministarstva, jer ste običan činovnik, i ne možete zastupati ministarstvo pošto ste sekretar Nar. Zen. Saveza, a u opšte ne verujem da Vas je u istini delegiralo ministarstvo".

Konstatujemo:

1. Da ni jedna od prisutnih društvenih članica nije reagirala na neopravdan napad svoje članice.

2. Društvo je izjavilo pismeno, a docnije i usmeno preko svoje zastupnice na široj sednici Upravnog Odbora Beogradskog dela N. Ž. S., da je dotična članica postupila samovoljno bez društvenoga naloga i društvo nije saglasno sa njenim postupkom.

3. Članica, koja je tamo istupila, u svojoj prestavci ministarstvu je motivisala svoj ispad time, što je N. Ž. S. u sporu sa dotičnim društvom: Tu motivaciju je na samoj sednici šireg odbora Uprave N. Ž. S. zastupnica dotičnog društva striktno pobila, konstatujući istinu, *da ne postoji nikakav spor izmedju toga društva i Saveza.*

4 Javno je optužila zastupnicu ministarstva time, da nije ona ovlašćena od ministarstva da ga zastupa. Ovo njeno tvrdjenje je još na skupštini samoj pobio neposredni šef zastupnice ministarstva, koji je kao privatna ličnost na skupštini prisustvovao i izrično potvrdio da je napadnuta činovnica potpuno pravilno delegirana od strane ministarstva.

Uvredjena delegatkinja ministarstva o ovoj stvari je obavestila svoga ministra, ali satisfakciju do danas nije dobila. Ujedno je javila N. Ž. S., da podnosi ostavku na mesto sekretara, er joj j nemoguće i dalje sarađivati sa dotičnom članicom.

N. Z. S. je po svojoj dužnosti sazvao sednicu šireg odbora uprave i izneo pred Upravu sav materijal, kao što smo napred kazali. Širi Odbor Uprave je doneo odluku posle detaljne debate: da članica koja je tako postupila i povredila glavni princip Saveza, ne može biti zvaničan delegat na javnim skupovima Saveza.

Ova Savezna odluka je na jednoj strani bila primljena sa potpunim odobravanjem, a na drugoj sa najvećim ogorčenjem. Ni to ogorčenje ne dolazi iz istinske pobune protivu same odluke, već jedino za to, što se ta odluka odnosi na ženu jednog aktivnog ministra. To je pravi razlog na sve besne ispade od strane onih, koji obožavaju položaje i sve što je sa njima u vezi.

Najodlučnije treba pobiti tezu o inkompabilitetu činovnice, kao zastupnice ministarstva, a koja je isto vreme besplatni sekretar N. Ž. S. Nar. Žen. Savez, koji se toliko trudi, da oživi i organizuje socijalan rad naših ženskih organizacija, da baš ta institucija, iz koje dolaze našim državnim socijalnim ustanovama sposobni i inteligentni činovnici. Ili je možda N. Ž. S. organizacija, koja spada pod zakon o zaštiti države?! Samo u tome slučaju bi se mogao kositi posao Saveznog sekretara, sa poslom zastupnika ministarstva.

Savezova odluka, koja je doneta iz razloga da se energično odmah odstrane oni elementi, koji u ženskim organizacijama žele da postignu svoje egoistične ciljeve i teže za zadovoljenjem svojih ambicija, koje u najviše slučajeva organizaciji ne donose nikakve koristi. Ova savezna odluka, koja je doneta takodje i u cilju da utire ženi put u sve funkcije državne službe, razjarila je do bolesne srdžbe sve one elemente, koji obožavaju princip — jedini princip koji imaju i priznaju — princip prava jačega. Ali ne prava jačeg po intelektu i moralnim sposobnostima, već jačeg zbog vlasti, koje ima. Pošto te organizacije bizantiskog mentaliteta nemaju ni jedan jedini dokaz da su u pravu, nemaju ni jedan pravi razlog *sa kojim bi bile u stanju da u istini napadnu Savezovu odluku*, pomažu se najgadnijim sredstvima, intrigama i pretnjama. Savez apsolutno ne može i neće da sleduje njihovom mentalitetu, niti njihovoj metodi borbe. Savez *neće* da pridobija pristalice za svoje gledište po ovoj stvari drugojače, no na taj način: da se svakome članu ostavi ocena fakata i odlučivanje prema ličnom ubedjenju, o gledištu onih principa, koji ga rukovode u celom njegovom radu, a koji su u uvodu ovoga članka obrazloženi.

Заједничко васпитање

Сви се већ слажу у томе, да се девојчице, сматрале се оне као раденице или само као човечија бића, морају исто тако добро васпитати као и дечаци, а многи су мишљења да то васпитање мора бити исто. Нема више ни могућности да им се, ни васпитним ни законским разликама ускрати једнако право и затворе ма која васпитна врата, кроз која хоће да следе науку, нити се више могу постављати „женске сфере“ у које се оне затварају. Они који примају ове две претпоставке, слажу се и у трећој т. ј. да се дечаци и девојчице

васпитавају заједно. Не само они који су већ по својој конституцији противни да се крши са начином који је, по њиховом мишљењу, добар, и они који заступају одвојено васпитавање са физиолошких разлога, него и многи феминисти испитују оправданост заједничког васпитања· Идеја или бар пракса заједничког васпитавања још је тако непозната, да многи питају: каква би била добит таквог веспитања а у чему они налазе очевидну опасност.

Тешкоће. Тешкоће које постоје у машти, не показују се у пракси, бар не тако велике. Па и колико их има, има и довољно искуства, које се сабира већ од 25 год. уназад а показује да дечак не постаје мекушац дневним опхођењем са девојчицама, нити девојчице огрубљују ради тога. Исто тако не јавља се преурањено буђење сексуалности у добу кад све енергије треба апсорбирати у школском раду и њеном интересу. Више истине има у томе да се дневним опхођењем ако су услови за то разумно постављени, одгађа буђење сексуалности и уместо да се притајени инстикт повећава привлач, ношћу непознатога, развија се другарство и узајамно помагање. Наравно много зависи од атмосфере каква влада и школи и о јавном мишљењу које ствар подјарује. Заједничко васпитање мора бити ослобођено од старијих са њиховим сумњама, од људи са њиховим намигивањем, од лакомислених који не могу ни видети ни дати помоћи.

Но шта ћемо са физиолошким тешкоћама: да су дечак и девојчица у корену различити и развијају се на разне начине и у разно време? Извештај што је издао Саветодавни Одбор позван од Министарства Просвете, да посматра ефекте које ова неједнакост проузрокује при настави у прописаним предметима, показује да радикалних разлика једва да има — које би захтевале какву разлику у васпитању, а друго да до петнаест и по година иду у прилог девојчица. После овога доба ако би се дозволило натецање, оне би биле у опасности превеликог напрезања или, ако би се ово избегавало наука би била сувише лака за дечаке То би био надмоћни разлог против заједничког васпитања подразумевајући натецање ове врсте.

Погрешно је мишљење да код заједничког васпитања дечаци и девојчице морају радити баш исте ствари у науци као и у игри. Ту је један општи, темељни ток који сви скупа имају следити до петнаесте или шеснаесте године, а дотле нема

тешкоћа, као што је горе речено. Исто тако не морају те тешкоће ни касније наступити ако се ученици одају на специјално проучавање предмета који одговарају њиховим способностима и њиховој вољи У заједници могу слушати предмете чији је циљ проширење општег знања, обогаћење имагинације и осећаја.

Осим овог свега неки феминисти виде тешкоће и у томе: што би у мешовитим школама са мешовитим материјалом, ученице могле бити засенуте од дечака и тако бити ускраћене у развијању иницијативе. На тај би начин женски предавачи наилазили на сметње у заузимању виших положаја. Ако је тако, крива је погрешна организација и социјалне предрасуде, а томе се може наћи лека само радећи у заједници и у једнакости.

Један од најјачих разлога за заједничко васпитавање, у колико је искуством утврђено, јесте: да оно решава проблеме чије решење одвојено васпитавање, са различитим погледима, отежава у колико су велике користи од те заједнице у погледу самог васпитања оне су врло велике и у погледу самог одгајања човечности у дечака и увећавања духовног хоризонта у девојчица. То се састоји и у утицају наставника мушких и женских на ученике и ученице. То све доприноси и интересу и расположењу целог школског живота. Но на већа добит од заједничкога васпитања остаје на будућност. Заједничко знање и процењивање праве вредности, што долази од другарства у израда задаћа и решавању проблема; заједнички рад спола на томе даје најсигурнију основу за трајно другарство у свима животним стварима и догађајима.

С енглеског, **М. Марачина** Сарајево — **Ј. Х. Бедлеј** —

Међу пожаревачким женским организацијама.

Организације жена које сам упознала за време мога краткога бављења у Пожаревцу, изазвале су моје дубоко поштовање својом озбиљношћу и хармоничношћу. Осећам, као пријатну дужност, да се мало задржим на њиховоме раду који се развија интензивно и свесно, а који до сада није био довољно запажен.

Нарочито ме је пријатно изненадила велика слога што влада не само међу чланицама једнога истога друштва, него

и међу разним друштвима. Четири удружења пожаревачких жена: Женско Друштво, Коло Српских Сестара, Коло Напредних Девојака и Женски Покрет узајамно се помажу и колаборирају. Председница Женског Друштва, енергична и прекаљена организаторка г-ђа Лепосава Павловић, говори ми са великом симпатијом о тек основаноме Женскоме Покрету, и брине се како ће се што пре уредити зграде, намењене Покрету. Обавештава ме са радошћу и о лепим и многоструким резултатима рада Кола Српских Сестара и о племенитоме циљу Кола Напредних Девојака. После ми, на моје интересовање, даје податке и о успесима свога Женскога Друштва.

У управи овога друштва од 1904 год., а председница његова од 1911 г., г-ђа Павловић се сва предала раду. Вођена благородном жељом за стварањем и подизањем, под њеном управом Женско Друштво је радило са самопреоревањем за време ратова и за време окупације. Прво у земљи је, по ослобођењу, створило грађанску кујну за изнурене војнике, сиромашне породице и ђаке. Још 1910 г. Друштво је створило своју ћилимарску школу, 1913 г. отворило је Дом Милосрђа (недавно обновљен), 1919 г. своју школу, а 1920 г. своју трикотажу. И други детаљи доказују зрелу активност друштва. Али најјаче поштовање изазива у мени идеја г-ђе Павловић да помогне, и етички и материјално, заточенике у пожаревачкоме казамату, на тај начин што ће их запослити израдом пиротских ћилимова. Љубазне госпође из Женскога Друштва воде ме да видим робијаше на послу. У пратњи чувара улазимо у простране и доста светле дворане; крај прозора заточеници, од којих је већи део малолетан, упредају тегобу својих дугих испаштања у уједначена ткива, и из њих стварају вештачки израђене ћилимове, необично успелих боја и често интересантне мотиве. Раде свој посао са великом вољом, јер тако дани брже и лакше пролазе него у тешким физичким радовима. „Време вам неосетно протиче?“ питам једнога младога Турчина који је заклао вереницу. „Промиче, дабоме, а док свршим овај ћилим истећи ће ми и рок, па ћу изаћи, каже он, и показује руком на један недогледно велики, тек започети рад. Раде предано чак и очевидно хередитерно оптерећени и неурачунљиви, којих је овде неколико. Свеснији и развијенији објашњавају ми како су брзо научили да изра-

ђују ћилимове од пиротских раденица, и како су радосни кад их госпође из Женскога Друштва посете, јер њихова благост благотворно одудара од околине у којој живе. И причају како су 20 заточеника из Ниша дошли у Пожаревац, и међу њима савладали овај посао, јер ће се он увести и у нишкоме казамату. Скупљају се око нас разведрених лица и готови да се поверавају. Али чувар нерадо гледа овај наш разговор; нарочито му се не допада „болећивост госпођице из Београда, која као да не зна да су то разбојници.“ Опраштамо се са бедним људима што жалосно гледају за нама. Кажу ми да је у другоме оделењу Карлије, који не ради ћилимове, него чита од јутра до мрака. Но не саветују ме да идем њему, јер он гордо окреће леђа свакоме радозналоме посетиоцу. Већ је касно, и мени је жао што не стижем да посетим и казамат жена, где, по иницијативи Београдског Женског Друштва заточенице вештачки израђују бели веш и везове. Одлазимо у пространу и сунчану зграду Женског Друштва, и у укусној соби за примање, уз чај, разговарамо о потреби заједничкога хармоничнога рада помоћу кога се успех увек најлакше и најпријатније остварује. Са нама је и уважена стара госпођа Даринка Миловановић, почасна председница, која још увек живо прати рад друштва и помаже га.

Пошто сам исто вече морала натраг у Београд, нисам стигла да видим резултате рада осталих пожаревачких женских удружења, резултате који су многобројни, стварни и систематски спровођени, због тога што се у Пожаревцу радило увек без личних сукоба и без ситних пометњи. Отуда ми не изгледа случајно што је из Пожаревца родом г-ђа Лепосава Петковић, која је у своме раду увек спроводила хармоничне и помирљиве тежње.

Раставила сам се од свих вредних и заслужних пожаревачких госпођа са главом пуном меланхоличних рефлексија. И за све време док је воз споро клизио кроз ноћ, мислила сам — сећајући се последњих догађаја у Народном Женском Савезу — како би по напредак жена било најбоље кад би одмах све женске организације у земљи реализирале у великоме обиму један заједнички смишљени рад, који су организације пожаревачких жена на тако примерно складни начин остварили у маломе обиму.

Др. Ксенија Атанасијевић

Женске одлике у мушкој држави и мушке одлике у женској држави.

9. Утицај једнополне владе на образовање сексуалне стидљивости.

Једнополна влада стално приписује потчињеном полу сексуалну стидљивост. Кад човек влада, жена важи као стидљиви пол, као што је данас у мушкој држави, где се стидљивка слави као женска врлина. Али се у женској држави она сматра искључиво као мушка особина. Да је тако било и у старо доба, види се из Херодотове напомене: „Код Лиђана и других варварских народа, човек се не стиди, кад га неко види нагог". Из тога излази да је стид човека у Херодотовом завичају био непознат, а стид жене је сматран као нешто по себи разумљиво. Иначе не би Херодот казао да се човек код Лиђана стидео своје наготе. Да се и жена стидела своје наготе, доказује њихов гњев због гимнастике нагих Спартанки. У Грчкој су били утврђени морални појмови о наготи и стиду према мушко-државним нормама. данашње праксе.

Код Лиђана човек је осетио стид, кад га неко види нагог, како каже Херидот. Ми смо, међутим више пута доказали женску владу у тој фази. Отуда је стидљивост овде важила као врлина човека; то је био случај код других варвара, који су такође имали женску владу.

У Спарти се гимнастичила омладина оба пола сасвим нага. Врло је вероватно да су овакву гимнастику радиле жене, па је са већом слободом човека примењена и на младиће.

Супротно томе, ми имамо данас у Шведској. Оба се пола купају голи заједно. Овде је угледање потекло с друге стране; човек је имао дотле превласт, а жена је извојевала слободнији положај. У Атини, која је само знала за гимнастику нагих младића, људи су показали отпор, кад су тај обичај примењивале Спартанке пошто је он био противан мушко-државном сватању. Еврипид каже о гимнастици нагих Спартанки: „Ти нећеш никад наћи кћери Спарте код куће, оне се удружују са младим људима. Са смакнутим оделом, голих плећа оне улазе у борбу. Мени се чини да је тај појав заиста достојан стида".

У овоме се види сав субјективутет једнополне владе изражен неповољним речима. Гимнастика голих младића у Спарти не изгледа Еврипиду достојна стида, него нешто по себи ра-

зумљиво, пошто младићи у његовом народу врше такву гимнастику. Али кад наге Спартанке изводе гимнастику на исти начин, она му изгледа одвратна, јер тај обичај није био познат у његовом народу. Исти мушко-државни субјективитет показује се и код мисионера, који, по Вестермарку, додељују само нагим женама одело, али не и нагим људима.

Толико је укорењено мишљење о већој стидљивости жене код мушко-државних испитивача, да им оно управо ограничава видик.

Придавање стида само потчињеном полу објашњава се из суштине једнополне владе. Три су особине ове владе, због којих се једнострано додељује стидљивост потчињеном полу. Прво: *Двојни морал*, који ограничава потчињени пол у његовом сексуалитету и налаже му чистоту. Из ове једностране обавезе у погледу чистоте произилази и једнострано осећање стида. Оно се негује свим срествима да би служило као чувар чистоте и сексуалне уздржљивости. *Пошто владајући пол нема никаквих интереса од чистоте својих полних другова, то је равнодушан и према њиховом стиду, и не тиче га се.*

Даље је, као што смо видели, владајући пол стално *просилац у љубави;* потчињеном пак полу припада улога прошеног дела. Ово је стање јако повољно за једнострано неговање стида код потчињеног пола. Стид ствара просиоцу нарочиту драж.

Подела рада за време једнополне владе доприноси појачавању осећања стида код потчињеног; међутим умањује га код владајучег пола. Владајући пол је заједно у спољним пословима искључиво са својим истополним друговима, чиме се стид само губи. Кад су бића истог пола заједно међусобом. онда појединци осећају извесно неустручавање у сексуалном погледу, што одбацује стид.

Што се стид придаје само потчињеном полу, то је стога, што је једнополна влада једнострана у погледу полно-наглашених ствари. Једнополна влада има ту особину да даје вредност својим владајућим гледиштима. Сваки пол види у свом претежно сексуално-неутралну, у супротном полу полно наглашену страну карактера. Ова ће се чињеница доцније подробније претрести. Овде се само узгред помиње. Осећање стида је, пре свега, полно осећање, оно се јавља претежно према супротном полу. Ако се човек и жена упоредо посма-

трају, утврдиће се да потчињени има више стида него владајући пол, ј р се он јавља код супротног а код истог пола остаје скривен, па се изазива опет бићем другог пола.

Приметно је да еротична престављања са тачке гледишта једнополне владе не стоје у складу са гледиштем да је потчињени пол стидљивији по својој природи. Бар тако изгледа на први поглед. Сексуална престављања показују тенденцију да се потчињени пол јако маркира и без устручавања, док се владајући пол карактерише по могућству блажије.

Ова тенденција показује сад двоје да владајући пол има више стида, него што се признаје у теорији; и друго: — да се потчињени пол сматра, пре свега као полно биће.

Кад би нпр. човек у мушкој држави збиља имао тако мало стида, како се сматра, не би му полне слике свога пола тако неморалне изгледале. Било би му свеједно да види свој пол у најсумњивијим положајима. Али то није случај; напротив, оне дају утисак нечег мирног, и стога се не сликају. Ако су пак сличне слике из других времена или других народа, држе се скривено и удаљено од очију (публике) јавности.

Колико је стид код културног човека од утицаја, утврдиће се нпр. на једној изложби слика. Кад два лица разног пола посматрају такву изложбу, појављује се стид под утицајем слика свога пола. Ако нпр. човек са једном женом посматра неки акт, нарочито у сумњивим положајима, онда приметимо стид код жене. Код слика, где се човек слика у истом положају било би погођено његово осећање стида. Пошто се на сликарским изложбама данашње мушке државе излажу искључиво слике женских лица, или су оне бар у превази, то је природно да ће жена бити чешће у положају да осети стид него ли човек. Мушко еротичне слике стварају највише хомо-сексуални уметници и оне су ретке.

Ако би се посматрала група људи и жена на једној уметничкој изложби при изражавању осећања стида, приметило би се да плус иде на страну жена. Овај плус није последица урођене диспозиције, већ има свој узрок у мушко-државној тенденцији изложених уметничких дела. Кад се посматрају уметничка дела у присуству свога пола, мења се потпуно психичка реакција. Осећање стида остаје скривено, а место њега јавља се еротично узбуђење, које, природно, долази утицајем слика другог пола. Ове проблеме треба ипак оставити з

свестраније претресање. Прелаз од једне владе другој уништава све што би вређало осећање стида онога пола који је на влади. У колико је јаче укорењена једна влада, у толико се стид јавља слабије Кад је све уништено што вређа, нико не може ни бити вређан, а, као што је данас случај код човека, изгледа да не може ни бити увређен. Због свога слабијег стида утиче човек на жену одбијајући, а ни једно, ни друго не знају узрок томе. Ствар је, пак, у том што не постоји никакав повод за стид, пошто је све у том погледу уклоњено, јер сексуални стид чини колебљивим и вређа онај пол који ступа на владу. И жена при ступању на владу склониће с пута све што је вређа, и ставиће оно што човека чини колебљивим. Тада ће ослабити љубав човека према њој, али ће њена љубав према човеку ојачати.

Нама није познато ово осећање стида из свих времена. Ми о њему знамо из свога прелазнога доба, а друга времена ће скупити она знања, која ми нисмо били у стању због самог доба у ком живимо.

За време једнополне владе стоји потчињени пол стално у центру еротичко-уметничкога приказивања, јер је владајући пол искључиво творац ове уметности. Али еротичке интересе има нормално само супротни пол. Он има као полно биће најјачи интерес, док према истом полу изазива равнодушност, али зато сексуално-неутралне црте имају привлачну моћ *С тога један уметник више ствара еротичке слике супротнога, а неутралне слике свога пола.*

Влада ли човек, као у нашим данима, он влада у уметничком приказивању. У том случају еротичке женске слике надмашују необичним бројем слике мушких аката. Друго, женска акта изражавају јако сексуалитет, јако наглашавају чулно-еротички моменат; код мушких аката не дâ се ово опазити. *Да ли је одевен или наг, човек се јавља у уметности као неутрално биће.* Чак црте неутралитета интересују највише мушког уметника на његовом мушком објекту, и он их сматра као најзначајније и најкарактеристичније.

Сексуално му је не само равнодушно него и разорно, те он скрива главну ознаку мушкости једним листом. У женској држави се слика обрће. Овде жена влада уметношћу. Она види у човеку, пре свега, полно биће, и то изражава уметничким приказивањем. Да су нетипичне слике на Турин-

ском Папиросу продукти женске владе, у то не можемо ни да сумњамо. Ово нам је претпоставка у толико очигледнија, у колико је код жена отпало сексуално обележје. Ми имамо према своме полу мање интереса, или се он осећа као нешт разорно.

Међутим је Египат најдуже време пре Христа био женска држава. Херодотова и Плутарсова обавештења о том показују још да су жене биле његови носиоци. Плутарх своди постанак тог култа на Изиду, дакле, женског је порекла. Херодот пише да су жене по градовима и селима установљавале процесије у част Фалуса, и притом носиле исту фигуру по околини. У Египту је, дакле, у гробу једне жене високог положаја нађен један балсамован Фалус огромне величине без сумње Св. Штира.

И код других народа имамо јасан доказ о том да је култ фалуса, култ женског пола. Тако се џиновски фалуси налазе у Сирији са натписом: „Бах је подигао ове фалусе Јунони, својој мађехи“. Овај култ су најотпорније жене браниле, а људи не.

Краус и Рајскел кажу: У пркос нападима Хришћанства одржао се култ фалуса дуго времена код Грка. Жене овога народа продужују да носе нетипичан жиг различних облика на свом врату као главно заштитно средство“. У Египту се одржао култ фалуса до 400 год. после Христа.

Често је писано да су жене биле највише свештенице фалуских божанстава. Аса, син Давидов, је одузео моћ својој матери Махији тиме, што је срушио слике и уметничке творевине Бога Фалуса, чија је она била свештеница. Овде имамо мало објашњење из доба борби полова о превласт. Уз то долазе борбе мушких вођа, деце Израиљеве у време обожавања Бога Вала, јер је он био, пре свега, Бог женске државе, пошто је, вероватно, био божанство фалуса, бар у времену, кад се распламтела борба мушке владе противу њега.

Култ Венере је типичан култ мушке државе. Јувенал примећује о уобичајеној проституцији у храму богиње љубави да је Венеру заступао Галимед. Ова једна примедба показује већ да је човек створио култ Венере, да је он био његов носилац, као и то да је обожавање фалуса потекло од жене. Природно је што је у култ поштовања полног симбола увучен и други пол из разумљивих разлога да се принцип

јаче оживи стварношћу. Код понеких народа овај се култ претворио директ у сексуалне саобраћајне везе. У овом погледу природна разлика полова водила је различности, пошто је ова полна разлика допустила мушка божанства као накнаду до извесног степена за земног човека, док је ова улога женском божанству по природи порицана. Међутим ми налазимо често у храмовима фалуског божанства само жене, а у храмовими Венере највише људе и жене. Сама Венера, пак, није била у стању да прими љубавну жртву човека, отуда је јасно што земаљске жене заступају њено место. Из Вавилона дознајемо да се омладина оба пола жртвовала храму Венерином. Ова појава има свој узрок у равноправности полова. Ми смо видели да је ова фаза позната око 600 г. пре Христа у Вавилонији.

По Краусу и Рајскелу је доказан култ фалуса код свих народа. Из овога излази, према предходноме, да су сви народи имали једанпут женску владу Из наше културе су ова обожавања Фалуса и Венере на исти начин прогнани. Али се мушка влада познаје и по култу Венере, што се показује у многим уметничким делима, која славе Венеру. За слике фалуског божанства, напротив, може се рећи да не постоји за време мушке владе. Што се љубав данас симболизира женском богињом, — то одговара потпуно природи мушке владе. Венера је важила у свима народима са мушком владом као највиши симбол љубави. Поред ње је избледела Дионисијева звезда. Ко познаје Баха или Диониса као Бога љубави! Бах је Бог бујности, али не љубавне, већ бујности која се јавља у пићу.

Превела *Милева Петковићка.* *М. М. Вертинг.*
проф.

Mladika.

Zadovoljne kongresom Nar. Žen. Saveza, koji se skorih dana završio na Bledu — nas četiri članice Zenskog Pokreta (dve iz Beograda) svratile smo u lepu Ljubljanu, da je vidimo, a ujedno da razgledamo domaćičku Građansku Školu „Mladiku“, taj uzrok ženskog rada, reda i domaćinstva.

Mladika! — već samo ime vedro i privlačivo zaokupilo je našu pažnju. — Upravnica Škole g-đa Zemljanova, koja je osnovala ovu

školu još pre svetskog rata, primila nas je najljubaznije. O sposobnosti i njenom radu možemo reći samo ovo, a više nije ni potrebno: putovala je po inostranstvu proučavajući ovakve škole, a i sada odlazi svake godine u Beč i druga mesta i proučava rad sličnih institucija, te uvek može održati svoju školu na visini i voditi je po najnovijem metodu. Osim toga g-đa Zemljanova ima čast, da kao poznati stručnjak, zauzima uvek mesto upravnice u dvoru Suvoboru, kad god Njihova Veličanstva u njemu prebivaju. Ovo je najviši dokaz o tome koliko je Mladika sretna, da je vodi takova žena.

O samoj školi, razgledajući je, saznale smo, da u istoj ima 30 učenica domaćičke škole i to 20 internih i 10 eksternih. Interne plaćaju za nauku i celu opskrbu 1.100 Din.; eksterne 600 Din., te dobiju ručak i užinu. U školi imaju takođe čitavu opskrbu, stan hranu i t. d. 20 učenica koje pohađaju razne srednje škole u Ljubljani te prema tome se kuha za 50 osoba. Škola ne prima narudžbe, samo iznimno za svečane bankete i druge svečane prilike.

Na našu želju, da pogledamo uređaj škole i devojke na radu, g-đa upravnica odazvala se i pokazivala nam prostorije. Usput nam je opisala nastavni program i to kako sledi:

Škola traje 9—10 meseci, te se održava izuzevši nedelje, praznike i još neke ferijalne dane, svakog dana od 8 sati u jutru do 18 sati na večer (odnosno zimi do 17 sati na večer).

Za teoričnu nastavu određena su 2—3, a za 6—8 sati dnevno.

Nastavni program, a teorički predmeti:

1. Gospodarsko računstvo i knjigovodstvo, 2. Gospodarsko dopisivanje, 3. Općenito o naucí iz kućanstva i o robi, 4. Nauka o hrani, 5. Teorija kuhanja, 6. Konzerviranje hrane, 7. Opća pravila o dobrom vladanju u društvu, 8. Nauka o serviranju, 9. Vrtljarstvo i gojidba sobnog cveća, 10. Nauka o uzgoju dece, 11. Higijena, 12. Nauka o peradi, 13. Nauka o državi i sociologiji, 14. Krojno crtanje i krojenje.

b.) Praktična nastava

Kuhanje 3—4 sata dnevno. Šivanje 3 sata dnevno. Učenice su podeljene u dve grupe, od kojih jedna kuha, a druga šije. Te grupe izmenjuju se svake nedelje.

Pranje, glačanje, pospremanje, čišćenje i slično 2—3 sata dnevno.

O detaljnom programu nastave pisaćemo drugi put.

Prvo smo pregledale kuhinju. — Velika, svetla i divno uređena kuhinja, u kojoj su 3 štednjaka i to dva obična i 1 plinski,

— davala je veoma lep utisak skupa sa prisutnim učenicama, — njih oko 15 — koje su bile zaposlene. Sve su čiste i uredne u belim keceljama i kapama. — Podeljene su u grupe. — Jedna se grupa bavi oko ognjišta, druga priprema salatu od raznovrsne zeleni, treća mesi hljebove i mlečni hljeb za kafu, četvrta se bavi pripremanjem za puting. — Pošto je bio petak ,bio je ručak bez mesa, ali ipak je bilo posla za sve.

Jelovnik je bio napisan na tabli, a takođe od čega se spremaju jela i kalkulirano koliko staje jelo za jednu osobu.

U tome je bilo 10 sati, a došla je dežurna učenica i upitala može li nam ponuditi čaj; na naš pristanak, servirala je, čaj, hljeb s puterom i kolačima.

Za vreme čaja, primetili smo jednu devojčicu od osam godina, na naš upit čija je, odgovoreno nam je, da ima još jedna mala devojčica u Mladiki, majke su obema u bolnici a njih dve su sklonjene ovde; s njima spava jedna učiteljica.

Trpezarija je takodje velika i lepo uredjena, u njoj se nalazi i glasovir te učenice mogu da se vežbaju u muzici.

G-dja upravnica nas je uvela u prostorije za spavanje, (najviše spava po 6 devojčica u jednoj sobi). Sobe su velike, zračne sa belim nameštajem, vrlo čiste i uredne; vidi se na prvi pogled, da tu vlada uzorni red, koga se drže sve učenice. — Na noćnim ormanićima spazili smo po koji nakit; na naše pitanje, kako mogu tako otvoreno ostavljati dragocenosti, g-dja Zemljanova se nasmešila i kaže: „U mojoj školi, nikada ništa nije zaključano, a nikada se nije kradja desila. Učenicama se to još pri dolasku naglasi, kao i to, da one treba da se pokažu dostojne toga poverenja“.

U sali za ručni rad, zatekli smo drugu polovinu učenica, koje su imale dan za šivenje. — One se bave ovde popravkom stvari i šivanjem novog rublja, odela i gornjeg i donjeg i t. d. sve za svoje lične potrebe. — Stvari, rublje i odelo mora im biti u potpunom redu i ne sme se ništa propustiti bez uredne popravke.

Mladika osvaja na prvom razgledanju. — Koliko Slovenija polaže na izobrazbu devojaka za dobre, čiste i uredne domaćice, vidi se već i po tome, da Ljubljana sa okolicom ima 4 gradjanske domaćičke Škole.

Učiteljice plaća država (u Mladiki ima tri učiteljice), a škola se izdržava sama od sebe.

Za nas članice Žen. Pokreta u Sarajevu od velikog je značaja ova škola, jer je u njoj radila kao učiteljica g-djica F. Sušnik, koja je uzela na sebe da organizuje pansion Ženskog Pokreta, u kome se nameravaju otvoriti tečajevi za kuhanje.

Naše žene neka se ugledaju na svoje slovenske sestre, i kad već imaju ovu priliku prošire svoje znanje.

Белешке

Kandidatura g-dje Korbett Ashby za engleski Parlamenat. Predsednica Internacionalne Alianse za Žensko Pravo Glasa g-ja Korbett Ashby primila je ponudu liberalne partije da se za iduće parlamentarne izbore u Engleskoj kandiduje na njihovoj listi. G-dja Ashby se već pojavljuje na agitacionim zborovima, izlažući program svog nameravanog rada na socialnome polju i njeni su zborovi uvek jako posećeni gradjanima oba pola a govornica je na završetku burno pozdravljana.

Žene Opštinari u Belgiji. Poznato je već našim feministima da u Belgiji žene imaju pravo glasa u opštinskim izborima. Prilikom poslednjih izbora za Opštine, koji su se vršili ove jeseni, u mnogim opštinama je već veliki broj žena izabran za odbornike. U Herck-la-Ville lista koju su bili istakli muškarci, nije na vreme bila potvrdjena i lista suprotne stranke, na kojoj su svi kandidati bile žene, prošla je u celosti. Tako imamo prvu opštinu na svetu, u kojoj je osim predsednika, koji je i ovde muškarac, ceo opštinski sud sastavljen od ženskih članova. Sa velikim interesovanjem pratićemo rad te opštine i o rezultatu njihovoga rada obavestićemo naše čitaoce.

Рад Женског Покрета у Пожаревцу. По своме организовању, Женски Покрет отворио је у Пожаревцу један течај за неписмене жене, а уједно поднео је молбу Министарству Правде да му се дозволи да одржава аналфабетске течајеве у Казненом Заводу за осуђенице. Министарство Правде одобрило је молбу Женског Покрета с тим да се предавања држе у присуству управнице Казненог Завода.

Женски Покрет у Ресну. У Ресну, у Јужној Србији. Женски Покрет из Београда одржао је домаћички курс. После одржаног испита у домаћичкој школи, мештанке, очаране успехом, основале су у своме месту Женски покрет.

Добротвор Женског Покрета. Г-ђа Јулијана Миленковић уписала се за члана добротвора Женског Покрета са улогом од 500 дин. Управа јој топло благодари.

Женски Клуб. Женски Клуб извештава све своје чланице и пријатеље да се преселио у Кнез Михајлову 46, I спрат.

Чајанка у Женском Клубу. Народни Женски Савез приредио је чај у Женском Клубу у част г-ђе Беч, председнице Народног Женског Савеза у Аустралији, и г-ђе Ферије, *секретара* Подмлатка Црвеног Крста у Женеви.

Састанак Алијансе Женских Покрета. У Загребу концем децембра одржаће се састанак Алиансе Женских Покрета.

Одјек женског Покрета. Вредне и интелигентне г-ђе Бранка Рутка и Марјола Финк из Белог Манастира у Барањи, после скупштине на Бледу, очаране радом Женског Покрета дошле су у Београд у Женски Клуб, упознале се детаљно са радом нашег друштва у намери да у своме месту оснују Женски Покрет.

МОЛЕ СЕ ПРЕТПЛАТ-

НИЦИ ДА ДО КРАЈА

ДЕЦЕМБРА МЕСЕЦА

ИЗМИРЕ ПРЕТПЛАТУ

Женски покрет излази сваког 15 у месецу (изузев јула и августа). Претплата на Женски Покрет за 1926. годину износи 50.— дин.

Претплату примају повереници а у Београду администратор у Женском Клубу, Вука Караџића 18.

Моле се претплатници да достављају сваку промену адресе.

Ко од претплатника не прими број до 25-ог у месецу, нека га тражи накнадно од администрације

Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА моли све писце које интересују феминистичка питања да му шаљу чланке, реферате и белешке, који се односе на та питања.

Рукописе треба слати на адресу: Уредништво ЖЕНСКОГ ПОКРЕТА, Београд, Књаз Михајлова 46

Рукописи се не враћају.

НАШИ ПОВЕРЕНИЦИ

Алексинац — Марија Николић
Бијељина — Даринка Милутиновић, секретар К. С. С.
Брчко — Буровић, књижар
Велика Кикинда — Јованка Поповић, учитељица
Велико Градиште — Женска Подружина
Врњци — Ана Стижанин
Гор. Милановац — Зора Ракићева, учитељица
Завидовић — Босна — Десанка Плавшић
Заблаће (Чачак) — Персида Глигоријевић учит.
Зајечар — Женска Подружина
Зајечар — Савка Станојевић, пред. К. С· С
Зајечар — Милица Смиљанић, студент
Крушевац — Коло Српских Сестара
Крагујевац — Кат. Огњановић пред. Жен. Покрета
Лесковац — Евгенија Динић учитељица
Лозница — Дана Б. Ристић, председ. Ж. Подружине
Љубљана — Ćirila Štebi
Никшић — Станица Шаровић, учитељица
Неготин — Даринка Јовановић
Мостар — Мара Мучибабић
Обреновац — Љубица С. Мићић пред. К. С. С.
Пожаревац—Лепосава М. Павловић, пред. Ж. Друштва
Прилеп — Даница Јованчић секретар, К. С. С.
Сарајево — Војислава Јанковић учитељ.
Сушак—Милица Видовић, председ. Доброт. Задруге
Сремска Митровица — Мила Стојнић п. председница Кола Српских Сестара
Смедерево — Персида Ристић
Скопље — Љубица Николајевић, учитељица
Суботица — Даница Радулашки
Чачак — Љубица Ј. Матић, благ. Жен. Подружине
Шабац — Јованка Ћосић
Ужице — Цвета М. Поповић

Власник: за Женски Покрет **Милица Дедијер**

Графички Уметнички Завод „ПЛАНЕТА“ Ускочка 10. Тел. 6-61.